

Strategisk exportkontroll 2003 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens skrivelse 2003/04:114 Strategisk exportkontroll 2003 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden samt motionsförslag som väckts med anledning av skrivelsen och ett antal motioner från den allmänna motionstiden hösten 2002 respektive hösten 2003. Förslagen avser bl.a. regelverket kring kontroll av krigsmateriel-export och tillämpningen av detta, kontroll av lätta vapen samt internationellt samarbete.

Ett flertal motioner behandlas översiktligt med hänvisning till att utskottet i tidigare betänkanden behandlat förslag av samma eller likartad karaktär. Ett antal av övriga motioner behandlas med hänvisning till pågående utredningsarbete.

Utskottet föreslår att skrivelsen läggs till handlingarna. Motionerna avstyrks.

Till betänkandet har fogats nio reservationer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet.....	6
Ärendet och dess beredning.....	6
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	6
Utskottet.....	7
Regelverket och dess tillämpning.....	7
Utredningsarbete m.m.	7
Skrivelsen.....	7
Motioner.....	7
Utskottets överväganden.....	9
Regler eller tillämpning av regler för krigsmaterielexport.....	13
Skrivelsen.....	13
Motioner.....	14
Utskottets överväganden.....	14
Lätta vapen.....	15
Skrivelsen.....	15
Motioner.....	16
Utskottets överväganden.....	16
Europeiska exportkontrollregler och internationellt samarbete.....	18
Skrivelsen.....	18
Motioner.....	19
Utskottets överväganden.....	20
Konsekvensanalyser.....	23
Motion.....	23
Utskottets överväganden.....	24
Reservationer.....	26
1. Utredningsarbete (punkt 1) (kd).....	26
2. Utredningsarbete (punkt 1) (v).....	27
3. Utredningsarbete (punkt 1) (mp).....	28
4. Regeltillämpning m.m. (punkt 2) (v).....	29
5. Regeltillämpning m.m. (punkt 2) (mp).....	30
6. Lätta vapen (punkt 3) (mp).....	31
7. Europeiska exportkontrollregler och internationellt samarbete (punkt 4) (m).....	31
8. Europeiska exportkontrollregler och internationellt samarbete (punkt 4) (kd).....	32
9. Europeiska exportkontrollregler och internationellt samarbete (punkt 4) (v).....	33

Bilaga

Förteckning över behandlade förslag	34
Skrivelsen.....	34
Följdmotioner.....	34
Motion från allmänna motionstiden 2002/03	35
Motioner från allmänna motionstiden 2003/04	36

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Utredningsarbete

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:U22 yrkandena 4–6, 2003/04:U23, 2003/04:U24 yrkandena 5–7, 2003/04:U274 yrkandena 3 och 5 samt 2003/04:U293.

Reservation 1 (kd)

Reservation 2 (v)

Reservation 3 (mp)

2. Regeltillämpning m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:U22 yrkande 7, 2003/04:U264 yrkande 2, 2003/04:Sf257 yrkande 1 samt 2003/04:N331 yrkande 4.

Reservation 4 (v)

Reservation 5 (mp)

3. Lätta vapen

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:U280 yrkande 5, 2003/04:U320 yrkandena 1 och 2 samt 2003/04:U350 yrkande 3.

Reservation 6 (mp)

4. Europeiska exportkontrollregler och internationellt samarbete

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:U22 yrkandena 1–3, 2003/04:U24 yrkande 8, 2003/04:U256 yrkandena 10 och 11, 2003/04:U274 yrkande 4, 2003/04:U319 yrkandena 1 och 2, 2003/04:U348 yrkande 31 samt 2003/04:Sf257 yrkande 2.

Reservation 7 (m)

Reservation 8 (kd)

Reservation 9 (v)

5. Konsekvensanalyser

Riksdagen avslår motion 2003/04:U24 yrkandena 1–4.

**6. Regeringens skrivelse 2003/04:114 Strategisk exportkontroll
2003 – krigsmateriel och produkter med dubbla
användningsområden**

Riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Stockholm den 29 april 2004

På utrikesutskottets vägnar

Urban Ahlin

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Urban Ahlin (s), Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Berndt Ekholm (s), Carl B Hamilton (fp), Holger Gustafsson (kd), Alice Åström (v), Kent Härstedt (s), Anders Sundström (s), Cecilia Wigström (fp), Agne Hansson (c), Kenneth G Forslund (s), Ewa Björling (m), Veronica Palm (s), Lotta N Hedström (mp), Anita Johansson (s) och Björn Hamilton (m).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2003/04:114 Strategisk exportkontroll 2003 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden samt ett antal motioner som väckts med anledning av skrivelsen och under den allmänna motionstiden hösten 2002 respektive 2003.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

Sedan 1985 har regeringen genom en årlig skrivelse till riksdagen redovisat det gångna årets aktiviteter på exportkontrollområdet och därigenom bidragit med underlag till en bredare diskussion om frågor relaterade till exportkontroll och icke-spridning.

I skrivelsen redogörs för exportkontrollpolitikens inriktning och uppgifter om hur den bedrivits 2003, informationsverksamhet på området, gällande regelverk och nationell tillämpning samt internationellt samarbete inom bl.a. EU och FN. I skrivelsen ingår också en redovisning av årets internationella arbete inom områden som antikorruption och immateriella överföringar. Vidare återfinns i skrivelsen en sammanställning av uppgifter om svensk krigsmaterielexport och exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden 2003 samt aktuella dokument såsom de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport och EU:s uppförandekod för vapenexport.

I samband med utarbetandet av skrivelsen har samråd ägt rum med bl.a. olika intressegrupper i samhället, vilket lett till att ny information tagits in i skrivelsen för att ytterligare öka öppenheten kring exportkontrollpolitiken. Det gäller t.ex. redovisning av statens utförelse av krigsmateriel, s.k. mellanstatliga transaktioner, information om materiel utlånad för militär användning liksom en procentuell uppdelning av exporten i s.k. följdleveranser och nya leveranser avseende vissa länder.

Utskottet

Regelverket och dess tillämpning

Utredningsarbete m.m.

Skrivelsen

I juli 2003 tillsatte regeringen en särskild utredning med uppgift att utreda förutsättningarna för den framtida svenska exportkontrollen och ramarna kring den (dir. 2003:80). Utredningen skall vara klar den 15 oktober 2004.

Utgångspunkten för utredningsarbetet utgörs av de förutsättningar som gäller för den svenska utrikes-, försvars- och säkerhetspolitiken samt Sveriges internationella åtaganden på exportkontrollområdet. Utredaren skall kartlägga förändringarna som skett i det internationella samarbetet och utvecklingen inom vapen- och krigsmaterielindustrin. Utifrån kartläggningen skall sedan en granskning göras av de instrument som i dag används i den svenska exportkontrollen. Utredaren skall se över gällande författningar och riktlinjer samt lämna förslag om ändringar som kan behövas.

Utredaren skall särskilt överväga och redovisa bl.a. behovet av att

- ytterligare reglera olika former för tillhandahållande av krigsmateriel,
- reglera import av krigsmateriel,
- göra en översyn av regeringens riktlinjer,
- reglera aktiviteter under begreppen tjänster, tekniskt bistånd och service på krigsmaterielområdet samt
- förändra de straffrättsliga bestämmelserna i krigsmateriellagstiftningen.

Utredaren skall vidare utvärdera hur delegeringen av besluten till Inspektionen för strategiska produkter (ISP) fungerat och hur samrådet med det till inspektionen knutna Exportkontrollrådet utvecklats samt lämna förslag till hur det framtida systemet för exportkontroll bör utformas och hur organisationen bör se ut.

Motioner

I fyra motioner återfinns förslag om utredningsarbete rörande samstämmighet mellan den svenska politiken för krigsmaterielexport och politiken för *global utveckling, mänskliga rättigheter, fattigdomsbekämpning och konfliktförebyggande arbete*.

Utredningen om översyn av krigsmateriellagstiftningen bör enligt Vänsterpartiets kommittémotion 2003/04:U22 (v) yrkande 5 genom tilläggsdirektiv få till uppgift att utforma ett regelverk som innebär samstämmighet mellan den svenska politiken för krigsmaterielexport och politiken för global utveckling.

I dag råder allvarlig brist på sådan överensstämmelse. Ett demokratikriterium bör enligt *yrkande 6* ingå i ett nytt regelverk för svensk krigsmaterielexport.

Enligt Kristdemokraterna i *2003/04:U23 (kd)* kräver Sveriges intressen en viss export av vapen, men denna får inte försvåra eller hindra utveckling i fattiga länder. Detta innebär enligt partiet en svår balansgång. Man efterlyser därför tilläggsdirektiv till utredningen om översyn av krigsmateriellagstiftningen med innebörden att exporten utvärderas med hänsyn till möjligheterna att förverkliga målen för den svenska politiken för global utveckling. I tilläggsuppdraget bör också ingå en strikt tillämpning av de s.k. människorättskriterierna (MR-kriterierna).

Svensk vapenexport hindrar FN:s fattigdomsbekämpning och går till förtryckarregimer som systematiskt kränker de mänskliga rättigheterna, enligt den enskilda motionen *2003/04:U24 (mp) yrkandena 5 och 6*. I de fall export av krigsmateriel försvårar fattigdomsbekämpningen skall fattigdomsbekämpningen väga tyngre än vapenindustrins vinstintresse, anser motionärerna. De begär vidare att det utvecklas tydliga kriterier för hur mänskliga rättigheter skall vägas in i ställningstaganden om vapenexport.

I den enskilda motionen *2003/04:U274 (c) yrkandena 3 och 5* begärs en utredning av riktlinjerna för svensk vapenexport och samordning av dessa så att de överensstämmer med Sveriges nedrustningssträvanden och fokus på konfliktförebyggande arbete. Motionären hänvisar till den nya svenska politiken för global utveckling och menar att det i riktlinjerna för vapenexport behövs en försiktighetsprincip som ger företräde för mänskliga rättigheter och fattigdomsbekämpning om det finns risk för målkonflikter.

I de tre följande motionerna framförs förslag om översynsarbete beträffande *politiskt ansvar samt utformning och tillämpning av regler*.

Vänsterpartiet hävdar i motion *2003/04:U22 (v) yrkande 4* att Sverige under 2003 exporterat krigsmateriel till vissa angivna länder som genom sitt deltagande i Irakkriget brutit mot folkrätten samt till ett av länderna också hyrt ut radaranläggningar. Detta står enligt partiet i motsättning till vad som anges i skrivelse 2003/04:114 s. 10 om att ”tillstånd till export inte bör ges till en stat som befinner sig i väpnad konflikt med en annan stat, en stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller en stat som har inre väpnade oroligheter”. Vänsterpartiet anser att ISP genom att inte hänskjuta den principiellt viktiga frågan om uthyrning av radaranläggningarna till regeringen för avgörande har brutit mot en bestämmelse i myndighetens instruktion. Dagens ordning där ISP och inte ett politiskt organ avgör om ett ärende har sådan principiell vikt att det skall hänskjutas till regeringen för avgörande är enligt Vänsterpartiet otillfredsställande, och utredningen om översyn av krigsmateriellagstiftningen bör få tilläggsdirektiv för att skapa klarhet i fråga om det politiska ansvaret för svensk krigsmaterielexport.

I den enskilda motionen *2003/04:U24 (mp) yrkande 7* framhåller motionärerna att enligt riksdagsbeslut får krigsmateriel inte levereras till stater som

befinner sig i väpnad konflikt. Motionärerna pekar på att Sverige trots detta exporterat krigsmateriel till Storbritannien och USA fastän dessa länder enligt regeringen startat ett angreppskrig i strid med internationell lag. Motionärerna, som menar att detta antingen innebär att riksdagens riktlinjer åsidosätts eller att man inte mäter alla stater efter samma måttstock, anser att riktlinjerna skall gälla lika för alla stater.

Motionärerna i den enskilda motionen 2003/04:U293 (s) anser att skrivningarna i lagen, förordningen och riktlinjerna om krigsmateriel är klara och tydliga såvitt avser villkor för export men hyser farhågor för brister i tillämpningen av reglerna. Därför behövs en översyn av politiken för utförelse av krigsmateriel.

Utskottets överväganden

Den säkerhetspolitiska situationen i Europa och vårt närområde har genomgått grundläggande förändringar sedan den nu gällande lagen om krigsmateriel förbereddes, beslutades och därefter trädde i kraft den 1 januari 1993. Utskottet välkomnar mot bl.a. denna bakgrund att regeringen tillsatt en utredning om översyn av krigsmaterielagstiftningen. Av direktiven framgår att de svenska utrikes-, försvars- och säkerhetspolitiska *målsättningarna* skall bibehållas medan översynen skall avse de *medel* vi förfogar över enligt gällande exportkontrollagstiftning. Utskottet ser det som värdefullt att en samlad översyn nu sker och noterar samtidigt att beslutet om den nya globala utvecklingspolitiken delvis korrigerat de nämnda målsättningarna.

Som framgått behandlas i fyra motioner behovet av att utreda frågor om samstämmighet mellan å ena sidan den svenska politiken för krigsmaterielexport och å andra sidan politiken för *global utveckling, mänskliga rättigheter, fattigdomsbekämpning och konfliktförebyggande arbete*.

När det gäller frågan om krigsmaterielexporten inom utrikes- och säkerhetspolitiken gjorde riksdagen på förslag av utrikesutskottet i december 2003 ett tillkännagivande med innebörden att den nyss nämnda utredningen också skall beakta de aspekter som ryms inom en samstämd politik för en global utveckling (bet. 2003/04:UU3, rskr. 2003/04:112).

Den aktuella utredningen skall enligt direktiven utreda förutsättningarna för den framtida svenska exportkontrollen och ramarna kring denna. I utgångspunkterna för utredningsarbetet poängteras att den säkerhetspolitiska utvecklingen har medfört att tyngdpunkten för de europeiska försvarsmakterna, inklusive den svenska, alltmer förskjuts i riktning mot internationell samverkan och krishantering.

I betänkande UU3 redovisade utskottet huvudregeln vad gäller riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport som innebär att en helhetsbedömning skall göras som omfattar flera relevanta faktorer. I underlaget för denna helhetsbedömning ingår vid behov en redovisning av den politiska situationen i mottagarlandet, bl.a. styrelseskick men också situationen vad gäller pressfrihet, yttrandefrihet, den politiska oppositionens ställning och andra faktorer. De svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport framhåller den särskilda vikt som

vid bedömningen av varje utförelärende skall fästas vid respekten för de mänskliga rättigheterna i mottagarlandet. Utförelsetillstånd för nya leveranser bör enligt riktlinjerna inte lämnas om det avser en stat där omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer. Utskottet berörde också EU:s uppförandekod för vapenexport, vilken behandlas senare i detta betänkande.

I sin argumentering för det ovannämnda tillkännagivandet om att översynen av riktlinjerna för krigsmaterielexporten också skall beakta aspekter som ryms inom en samstämd politik för global utveckling anförde utskottet bl.a. följande.

Utskottet anser det [...] angeläget att regeringen också tillser att utredaren när det gäller de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport noga överväger hur fattigdoms- och utvecklingsaspekterna i mottagarlandet samt övriga aspekter som ryms inom en samstämd politik för en global utveckling vad avser mål, perspektiv och huvuddrag kan införas i riktlinjerna. I samband med den i direktiven (2003:80) omtalade undersökningen av möjligheterna att integrera uppförandekodens kriterier med de nationella, svenska riktlinjerna bör regeringen särskilt tillse att utredaren prövar frågan om den hållbara utvecklingen i mottagarlandet med de specificeringar som ges i uppförandekodens åttonde kriterium bör införlivas i de svenska riktlinjerna och, om så befinns lämpligt, lämnar förslag om hur så bör ske. Detta bör ges regeringen till känna.

Från Utrikesdepartementet har utskottet erfarit att departementet genom ett brev den 12 februari 2004, där man citerade ovanstående text, har informerat den särskilde utredaren om utskottets ställningstagande i betänkande UU3 och därvid upplyst om att riksdagen beslutat i enlighet med utskottets förslag. Samtidigt överlämnades betänkande UU3 till utredaren för beaktande under det fortsatta utredningsarbetet.

Utskottet anser att det i anslutning till vad som här anförts också finns anledning att erinra om utskottets uttalanden i betänkandena 1999/2000:UU12, 2001/02:UU11 och 2002/03:UU9 där det framhållits att regeringen vid en utvärdering och översyn av krigsmateriellagstiftningen och riktlinjerna samt tillämpningen av desamma skall fästa särskilt stor vikt vid MR-frågorna. Utskottet noterar att något sådant uppdrag inte explicit kommer till uttryck i direktiven till den nu verkssamma utredningen om översyn av krigsmateriellagstiftningen men förutsätter att detta ändå ses som en självklar del av utredningsuppdraget. Som utskottet närmare behandlat i betänkande UU3 är främjande av mänskliga rättigheter tillsammans med demokrati och jämställdhet mellan könen grundläggande komponenter i den svenska politiken för global utveckling.

Utskottet har i flera tidigare och mycket tydliga uttalanden poängterat att översynen av riktlinjerna för krigsmaterielexport skall innefatta noggranna överväganden av frågan om ett särskilt demokratikriterium, som ett komplement till kriteriet om mänskliga rättigheter. Utskottet har därför med tillfredsställelse konstaterat att i de aktuella utredningsdirektiven ingår att undersöka konsekvenserna av att komplettera riktlinjerna med exempelvis ett demokra-

tikriterium. Även i övrigt bör enligt direktiven en översyn göras av gällande riktlinjer.

Av det anförda framgår att utredningsarbetet skall bedrivas med i huvudsak den inriktning som motionärerna förespråkar liksom i överensstämmelse med det ovannämnda brevet från Utrikesdepartementet till den särskilde utredaren. Några tilläggsdirektiv till utredningen erfordras därför inte, enligt utskottets uppfattning. Mot denna bakgrund anser utskottet att de frågor som motionerna väckt är besvarade och avstyrker därmed motionerna 2003/04:U22 (v) yrkandena 5 och 6, 2003/04:U23 (kd), 2003/04:U24 (mp) yrkandena 5 och 6 och 2003/04:U274 (c) yrkandena 3 och 5.

Utskottet övergår nu till att behandla *andra motionsförslag om översynsarbete*.

Bland dessa återfinns en motion där tilläggsdirektiv begärs till utredningen om översyn av krigsmateriellagstiftningen i syfte att skapa klarhet i frågan om *politiskt ansvar för krigsmaterielexport*. Utskottet konstaterar att denna frågeställning redan nu ingår i uppdraget för den nyss nämnda utredningen. Utredaren skall utvärdera verksamheten vid ISP, vilken varit verksam som en självständig myndighet sedan den 1 februari 1996. Inspektionen fick då ansvar för beslutsfattande på ett område som traditionellt ansetts vara politiskt och därmed i första hand regeringens ansvar. Samtidigt som ISP skapades fick det till myndigheten knutna Exportkontrollrådet ett vidgat verksamhetsområde och en bredare politisk sammansättning. Enligt utredningsdirektiven skall en utvärdering göras av den verksamhet som sedan 1996 bedrivits av ISP och Exportkontrollrådet. Mot bakgrund av denna skall utredaren därefter bedöma om de organisatoriska formerna för exportkontrollen bör förändras. I direktiven framhålls att omständigheter av betydelse är förhållandet mellan regeringen och myndigheten, liksom det parlamentariska inflytandet över myndigheten.

När det gäller frågan om parlamentariskt inflytande över krigsmaterielexporten behandlade utskottet denna fråga senast i betänkande 2002/03:UU9 där det konstaterades att riktlinjerna för exporten uttolkas med brett parlamentariskt stöd och är vägledande för ISP vid prövning av tillståndsärenden. Vidare påminde utskottet om att det har ansetts viktigt att nå en bred parlamentarisk uppslutning kring den svenska krigsmaterielexporten genom att ge riksdagspartierna insyn och medinflytande i de beslut som fattas, vilket främjar kontinuitet och långsiktighet i den förda politiken. I Exportkontrollrådet, med representanter för samtliga riksdagspartier, ges ledamöterna full insyn i handläggningen av utförelsärenden och medinflytande innan viktigare beslut fattas.

I fråga om *regeltillämpning* vill utskottet erinra om vad som redovisats ovan om att ett helhetsperspektiv skall anläggas vid varje tillståndsärende. Utskottet vill också framhålla att frågan om regeltillämpning kan anses ingå i det aktuella utredningsuppdraget i och med att detta avser exportkontrollagstiftningens *medel*.

Som angivits ovan har den försvars- och säkerhetspolitiska situationen undergått stora förändringar under mer än en tioårsperiod. Under denna tidsrymd har en gemensam europeisk försvarsmaterielpolitik börjat växa fram parallellt med att en tilltagande internationalisering och omstrukturering av försvarsindustrin äger rum. Vilka effekter detta får för tillämpningen av gällande nationella och internationella riktlinjer på krigsmaterielexportområdet skall bedömas av utredaren. Denne skall också pröva förutsättningarna att för svensk nationell tillämpning integrera nationella och internationella riktlinjer, däribland EU:s uppförandekod.

I en motion anser motionärerna som framgått att *riktlinjerna för krigsmaterielexport skall gälla lika för alla stater*. Enligt utredningsdirektiven gäller i dag en enhetlig politik gentemot alla länder som visar intresse för att förvärva svensk krigsmateriel. Med det menas att samma riktlinjer och kriterier används oavsett vilken betydelse det presumtiva mottagarlandet har för Sveriges samlade intressen.

Utredningen om krigsmateriellagstiftning skall pröva om detta synsätt skall gälla även framgent. I direktiven ställs frågan om det är dags att ersätta den hittillsvarande exportpolitiken, som ställer lika krav på alla mottagarländer, med en mer strukturerad sådan. Denna skulle i så fall innebära en modernare beskrivning av Sveriges behov av ömsesidig samverkan, utan att man ger avkall på svensk, traditionell restriktivitet.

Dagens synsätt, att samma riktlinjer och kriterier används oavsett mottagarland (se nedan), återspeglar enligt regeringens uppfattning i de nämnda direktiven inte dagens försvars- och säkerhetspolitiska situation. Inför de känsliga överväganden kring export som sker i dag ligger tonvikten alltmer vid att slå vakt om Sveriges egen långsiktiga säkerhet, framhålls det i utredningsdirektiven.

Det långtgående internationella försvarsindustriella samarbete som alltmer kommit att utgöra en del av verkligheten har initierats för att trygga den svenska framtida materielförsörjningen. I balansen mellan olika riktlinjer för den svenska krigsmaterielexporten måste nationens eget intresse ha förtur, vilket konstaterats av riksdagen efter förslag från utrikesutskottet (bet. 2002/03:UU9, rskr. 2002/03:179).

Senast i betänkande 2003/04:UU3 har utskottet redovisat tillvägagångssättet i den individuella prövning som görs av varje utförelse med utgångspunkt i de av regeringen fastlagda riktlinjer som riksdagen ställt sig bakom. Utskottet konstaterade att i en och samma situation kan vissa riktlinjer tala för fortsatt export, medan andra talar emot. Ytterst handlar det alltid om känsliga överväganden, som måste syfta till att slå vakt om Sveriges egen långsiktiga säkerhet. Den vikt som de fastlagda riktlinjerna tillmäter att export inte bör beviljas om det avser stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat måste kunna balanseras mot den vikt som tillmäts ett långtgående internationellt försvarsindustriellt samarbete för att trygga den svenska framtida materielförsörjningen. Nationens eget intresse måste som framgått ha förtur i balansen mellan olika riktlinjer för krigsmaterielexporten.

Omsatt i praktisk politik skulle detta synsätt, enligt regeringens utredningsdirektiv, kunna innebära ett tydliggörande av den vikt vi i dag fäster vid ett långsiktigt och ömsesidigt samarbete med ett antal länder. Utredaren skall undersöka möjligheterna att göra sådana förtydliganden utan att man gör avkall på den svenska traditionellt restriktiva exportpolitiken. Tonvikten vid export ligger alltmör vid att slå vakt om Sveriges långsiktiga säkerhet, framhåller regeringen i utredningsdirektiven.

Utskottet finner inte anledning att föregripa det pågående utredningsarbetet. Med hänvisning till detta och till utskottets tidigare ställningstaganden i de aktuella frågorna anser utskottet att de frågor som motionerna väckt är besvarade och avstyrker därmed motionerna 2003/04:U22 (v) yrkande 4, 2003/04:U24 (mp) yrkande 7 och 2003/04:U293 (s).

Regler eller tillämpning av regler för krigsmaterielexport

Skrivelsen

Enligt lagen (1992:1300) om krigsmateriel indelas krigsmateriel i två kategorier: krigsmateriel för strid (KS) och övrig krigsmateriel (ÖK). Bestämmelser om vilken materiel som innefattas i de två kategorierna återfinns i förordningen (1992:1303) om krigsmateriel. Kategorin krigsmateriel för strid omfattar materiel med förstörelsebringande verkan inklusive sikten för sådan materiel samt materiel för eldledning. Kategorin övrig krigsmateriel omfattar delar och komponenter till krigsmateriel för strid samt materiel som ej har direkt förstörelsebringande verkan i en stridssituation.

I EG-förordning nr 1334/2000 om kontroll av produkter med dubbla användningsområden som trädde i kraft i september 2000 finns i vissa fall krav på exporttillstånd för produkter som inte ingår i begreppet krigsmateriel men som hör samman med exporterad krigsmateriel.

I skrivelsen redovisas att riktlinjerna för krigsmaterielexport uttolkas med brett parlamentariskt stöd och är vägledande för Inspektionen för strategiska produkter (ISP) vid prövningen av ärenden om tillstånd enligt lagen och förordningen om krigsmateriel.

Riktlinjerna är försedda med två övergripande kriterier för när tillstånd enligt lagen kan lämnas, nämligen dels att utlandssamverkan behövs för att tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunnande eller i övrigt är säkerhetspolitiskt önskvärd, dels att samverkan inte står i strid med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik. Dessa övergripande kriterier kan anses utgöra en precisering av 1 § andra stycket, lagen om krigsmateriel.

I riktlinjerna preciseras också de faktorer som bör beaktas i samband med prövningen av ett enskilt ärende. Ett grundkrav är att alla för ärendet betydelsefulla omständigheter skall beaktas, oavsett om de uttryckligen anges i riktlinjerna eller ej. Dessa bedömningskriterier tillämpas också på samverkan

med person eller företag i utlandet avseende utveckling eller tillverkning av krigsmateriel.

Riktlinjerna framhåller särskilt den vikt som vid den utrikespolitiska bedömningen av varje utförelse skall fästas vid respekten för mänskliga rättigheter i mottagarlandet. Situationen i mottagarlandet vad gäller mänskliga rättigheter skall alltid vägas in även i de fall då det är fråga om utförelse av materiel som i sig inte kan användas för att kränka mänskliga rättigheter.

Motioner

Vänsterpartiet anser enligt partimotion 2003/04:U22 (v) yrkande 7 att uppdelningen av krigsmateriel i två kategorier, nämligen krigsmateriel för strid respektive övrig krigsmateriel, i gällande regler för svensk krigsmaterieexport bör tas bort. Uppdelningen är enligt partiet förvirrande och ger intryck av inkonsekvens, och dessutom finns möjligheter till manipulation i samband med kategoriseringen. För att undanröja dessa nackdelar bör de regler som gäller för krigsmateriel för strid också gälla för övrig krigsmateriel.

I partimotion 2003/04:Sf257 (v) yrkande 1 hävdar Vänsterpartiet att Sverige genom nuvarande vapenexportpolitik i hög grad bidrar till att skapa nya flyktingströmmar med åtföljande humanitära katastrofer. Därför behövs ett omedelbart stopp för den svenska vapenexporten till länder där grova kränkningar av mänskliga rättigheter äger rum.

Konflikten i Aceh, Indonesien, uppmärksammas i den enskilda motionen 2003/04:U264 (mp, fp, v) yrkande 2. Motionärerna hävdar att militära övergrepp begåtts mot civilbefolkningen och att denna fått utstå svåra lidanden. Mot denna bakgrund måste all svensk vapenexport till Indonesien upphöra, vilket också ligger i linje med krav från den brittiska människorättskampanjen Tapol Indonesia Human Rights Campaign.

I den enskilda motionen 2003/04:N331 (mp) yrkande 4 förespråkar motionärerna att exportkrediter inte skall kunna beviljas via Exportkreditnämnden för export av krigsmateriel. Exportkreditgivningen bör integreras i den nya samlade svenska politiken för global utveckling.

Utskottets överväganden

När det gäller motionsförslaget om att ta bort *uppdelningen av krigsmateriel i två kategorier*, nämligen krigsmateriel för strid respektive övrig krigsmateriel, vill utskottet framhålla att det i uppdraget för utredningen om översyn av krigsmateriellagstiftningen ingår att överväga behovet av att komplettera eller förändra det svenska regelverket för krigsmateriel. Utskottet, som inte vill föregripa det pågående utredningsarbetet, konstaterar att det står utredaren fritt att, om så befinns ändamålsenligt, lägga fram förslag med den innebörd som motionärerna förespråkar.

I ett par motioner reses som framgått krav på *skyndsamma åtgärder för att stoppa vapenexport* till länder där enligt motionärerna mänskliga rättigheter kränks.

Utskottet har ovan redogjort för den helhetsbedömning som skall göras inför beslut i ärenden om krigsmaterielexport och vilken, som framgått, skall omfatta MR-frågor. Utskottet hänvisar i detta sammanhang till den helhetsbedömning som görs. Det gjorde utskottet också i betänkande 2002/03:UU9. Där behandlade utskottet motioner av likartad innebörd som de förslag som nu är aktuella.

I fråga om motionen om *exportkrediter i samband med krigsmaterielexport* vill utskottet inledningsvis klargöra att Exportkreditnämnden (EKN) endast kan bevilja exportkreditgaranti om Inspektionen för strategiska produkter eller, i vissa fall, regeringen har beviljat utförseltillstånd avseende den aktuella produkten. Det faller således inte på EKN att göra en lämplighetsbedömning när det gäller utförseltillstånd. Här kan också nämnas att det i direktiven till utredningen om översyn av krigsmateriellagstiftningen ställs frågan om den svenska exportkontrollorganisationen svarar upp mot det exportstöd som staten lämnar och om de nuvarande organisatoriska formerna är de lämpligaste även i framtiden.

När det gäller behovet av att integrera exportkreditgivningen i politiken för global utveckling konstaterar utskottet att EKN enligt regleringsbrevet för 2004 skall fortsätta att utveckla sina etiska hänsyn främst för verksamheten med garantigivning. Med etiska hänsyn avses därvid hänsyn till miljö, anti-korruption och sociala frågor. Nämnden skall i linje med detta arbete även informera sina kunder om initiativet med Globalt Ansvar och OECD:s riktlinjer för multinationella företag. EKN skall bidra till Sveriges övergripande mål om rättvis och hållbar utveckling genom att fortsätta att ta speciella hänsyn vid garantigivning till de skuldyngda minst utvecklade länderna. Vidare skall nämnden utvärdera och till regeringen redovisa resultatet av utvecklingsarbetet avseende etiska hänsyn. EKN skall vidare redovisa vilka specifika åtgärder som vidtagits för att vidareutveckla arbetet med etiska hänsyn.

Utskottet ser positivt på det utvecklingsarbete rörande etisk hänsyn som pågår inom EKN och utgår från att detta vidareutvecklas i linje med den svenska politiken för global utveckling.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att de frågor som motionerna väckt är besvarade och avstyrker därmed motionerna 2003/04:U22 (v) yrkande 7, 2003/04:U264 (mp, fp, v) yrkande 2, 2003/04:Sf257 (v) yrkande 1 och 2003/04:N331 (mp) yrkande 4.

Lätta vapen

Skrivelsen

I olika internationella forum pågår ett arbete för att förebygga och bekämpa destabiliserande anhopningar och okontrollerad spridning av lätta vapen. Sverige fäster enligt skrivelsen stor vikt vid detta arbete och verkar bl.a. för att varje land skall inrätta och genomföra en ansvarsfull exportpolitik med

heltäckande lagar och regler för effektiv kontroll av tillverkare, köpare, säljare, agenter och mellanhänder.

Vid 2001 års FN-konferens om illegal handel med lätta vapen antogs ett handlingsprogram som innehåller bl.a. vissa grundläggande regler om kontroll av tillverkning och handel med lätta vapen. Begreppet lätta vapen omfattar i princip handeldvapen och andra vapen som är avsedda att bäras och användas av en eller ett par personer, men någon enhetlig definition har ännu inte fastställts. Det första uppföljningsmötet till FN-konferensen ägde rum i juli 2003.

I november 2000 antog Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) ett dokument om lätta vapen avseende kontroll av tillverkning och export samt regler för märkning, registerhållning, spårning, informationsutbyte, säker förvaring samt överskottsmateriel m.m. Inom exportkontrollregimen Wassenaar antogs 2003 en ny rapporteringskategori för lätta vapen.

Som grund för EU-samarbetet på detta område ligger ett program, antaget 1997, för att förebygga och bekämpa olaglig handel med konventionella vapen samt en gemensam åtgärd från 1998 för att bekämpa destabiliserande anhopningar och spridning av handeldvapen och lätta vapen. Den gemensamma åtgärden uppdaterades 2002 genom ett rådsbeslut. EU finansierar gemensamma insatser för att motverka okontrollerad spridning av lätta vapen och sammanställer dessutom årligen en översikt över medlemsstaternas nationella åtgärder samt internationella insatser avseende lätta vapen.

Motioner

Kristdemokraterna framhåller i kommittémotion 2002/03:U280 (kd) yrkande 5 hotet från konventionella, lätta vapen, främst handeldvapen. Enligt motionärerna skördar dessa vapen cirka en halv miljon människoliv varje år. Det finns mer än femhundra miljoner lätta vapen i cirkulation runt om i världen och i 46 av 49 konflikter sedan 1990 har vapen ur denna kategori, enligt motionen, varit de mest förekommande. Världssamfundet måste därför vidta åtgärder för att få vapenproduktionen och den illegala handeln med vapen under kontroll.

I kommittémotion 2003/04:U350 (kd) yrkande 3 betonar Kristdemokraterna att frågor om lätta vapen är av grundläggande vikt i arbetet för fred och utveckling i världen och begär därför en klagörande utredning om innehav och försäljning av illegala lätta vapen i Sverige och EU.

En översyn bör enligt den enskilda motionen 2003/04:U320 (mp) yrkandena 1 och 2 göras av hur exportreglerna i fråga om lätta vapen kan göras mer restriktiva, exempelvis genom införande av ytterligare en krigsmaterielkategori, krigsmateriel för närstrid, för vilken det bör gälla särskilt restriktiva villkor för tillståndsgivning i samband med export. Motionären efterlyser vidare utökad information om export av lätta vapen i regeringens skrivelse.

Utskottets överväganden

På exportkontrollområdet har det internationella samarbetet successivt ökat i omfattning, vilket utskottet återkommer till nedan.

Inom FN-systemets ram har man under de senaste åren intensifierat ansträngningarna att förebygga och bekämpa destabiliserande ansamlingar och okontrollerad spridning av lätta vapen. Utskottet ser positivt på att det under 2004 inleds förhandlingar inom ramen för FN i syfte att åstadkomma ett internationellt instrument för märkning och spårning av lätta vapen. Förhandlingarna väntas bli avslutade under 2005.

I betänkande 2003/04:UU3 har utskottet framhållit sitt stöd för Sveriges aktiva arbete för att genomföra FN:s handlingsprogram från 2001 mot illegal handel med lätta vapen, vilket bl.a. handlar om att stärka regler för exportkontroll. Sverige prioriterar vidare, som utskottet framhöll i betänkandet, frågor som har direkt koppling till konsolidering av fred och utveckling, bl.a. stöd till avvärjning av f.d. soldater, inklusive barnsoldater, och återintegrering av soldater i samhället.

Också tidigare har utskottet, senast i betänkande 2002/03:UU9, vid ett flertal tillfällen behandlat motionsyrkanden om lätta vapen med likartad innebörd som ovan och redovisat sin syn på behovet av förbättrad kontroll samt ökad öppenhet och transparens i vapenhandeln. Som ett led i åtgärderna för ökad öppenhet anser utskottet att regeringen bör undersöka möjligheterna att i den årliga skrivelsen om exportkontroll utöka informationen om handeln med lätta vapen.

I detta sammanhang kan utskottet upplysningsvis nämna att det inom Justitiedepartementet för närvarande genomförs en omfattande översyn av vapenlagstiftningen. De uppdrag som ingår i översynsarbetet har redovisats i justitieutskottets betänkande 2003/04:JuU15. Ett av uppdragen (Ju2003/10202/P), vilket kommer att redovisas under år 2004, avser en översyn av åtgärder främst för att förhindra spridning av illegala vapen m.m. I anslutning till det aktuella uppdraget anförs att det i vissa delar är oklart om lagstiftningen uppfyller kraven i FN:s s.k. vapenprotokoll. I översynen ingår bl.a. att överväga om alla skjutvapen som förs in eller ut ur landet skall registreras.

Avslutningsvis vill utskottet i fråga om lätta vapen peka på en av de frågor som ställs i direktiven till utredningen om översyn av krigsmateriellagstiftningen och som kan ha bäring på bl.a. frågan om spridning av sådana vapen: Hur kan Sverige bäst verka, nationellt såväl som internationellt, för att förhindra och motverka att den legitima vapenhandeln förvandlas till ett instrument i händerna på den internationella terrorismen, alternativt gynnar profit-tänkande hos illegala aktörer eller ljusskygga regimer?

Med vad som ovan anförts anser utskottet att de frågor som motionerna väckt är besvarade och avstyrker därmed motionerna 2002/03:U280 (kd) yrkande 5, 2003/04:U320 (mp) yrkandena 1 och 2 och 2003/04:U350 (kd) yrkande 3.

Europeiska exportkontrollregler och internationellt samarbete

Skrivelsen

EU:s uppförandekod för vapenexport, vilken i sin helhet återges i en bilaga till skrivelsen, antogs i sin nuvarande utformning 1998. Den innehåller gemensamma kriterier för export av krigsmateriel som skall tillämpas vid den nationella prövningen av exportansökningar. Till koden hör en förteckning över de produkter som skall kontrolleras i enlighet med densamma. Koden representerar en minsta gemensam nämnare inom EU på exportkontrollområdet och hindrar inte enskilda medlemsstater från att föra en mer restriktiv politik.

Enligt kodens tillämpningsbestämmelser skall medlemsstaterna utbyta underrättelser om avslag (eng. *denials*), dvs. i huvudfallet avslag på ansökningar om exporttillstånd. Om en annan medlemsstat överväger att bevilja tillstånd för en i huvudsak identisk transaktion skall konsultationer genomföras innan tillstånd kan beviljas. Den konsulterande medlemsstaten skall även lämna information om sitt beslut till den stat som avslagit en ansökan om exporttillstånd. Utbytet av underrättelser om avslag och konsultationerna kring underrättelserna gör att exportpolitiken inom EU blir öppnare och mer enhetlig. Konsultationerna leder till en mer gemensam syn på olika exportdestinationer, och genom att medlemsländerna informerar varandra om de exportaffärer som nekas minskar risken att exportkontrollen skall undergrävas genom att något annat medlemsland beviljar exporten. I skrivelsen återfinns vissa uppgifter om underrättelser om avslag.

Det faktum att export till ett visst mottagarland nekats i ett fall innebär inte att landet inte kan komma i fråga för svensk export. Den svenska exportkontrollen tillämpar inte ett system med landlistor, dvs. fasta listor över godkända respektive icke godkända mottagarländer. Varje enskild utförelsansökan prövas individuellt från fall till fall mot de riktlinjer som regeringen fastställt för krigsmaterielexporten.

I rådsarbetsgruppen COARM (Council Working Party on Conventional Arms Exports) diskuterar de 15 medlemsstaterna regelbundet uppförandekodens tillämpning, utbyter information om synen på exportdestinationer och utarbetar gemensamma riktlinjer för medlemsstaternas nationella regelsystem för exportkontroll. En redogörelse för detta arbete, överenskommelser som har träffats och statistik över medlemsstaternas export av krigsmateriel, publiceras i en årlig rapport.

I juni 2003 antog rådet en gemensam ståndpunkt om kontrollen av s.k. förmedling (eng. *brokering*) av vapen, vilket innebär att licensiering av förmedlingsverksamhet skall inkluderas i de nationella regelsystemen. Vidare har en ny gemensam militär lista antagits och publicerats och en gemensam användarhandbok tagits fram som utarbetats för att underlätta tillämpningen av koden. En fördjupad dialog med EU:s blivande medlemsländer har också

ägt rum under 2003, och ett antal i skrivelsen angivna prioriteringar för verksamheten i rådsarbetsgruppen COARM under 2004 har identifierats.

Motioner

Moderaterna framhåller i partimotion 2003/04:U256 (m) yrkande 11 att exportberoendet i delar av försvarsindustrin redan i dag är mycket högt och kan komma att öka ytterligare. Därför behövs gemensamma EU-regler för export av försvarsmateriel till tredje land. Sverige måste vara pådrivande i detta arbete så att det leder till gemensamma regler för export av krigsmateriel och strategiska produkter, vilka i snabbt ökande grad utvecklas och produceras gemensamt i flera länder. Enligt yrkande 10 förespråkar Moderaterna en europeisk funktion för samarbete om upphandling av krigsmateriel.

Kristdemokraterna anför i partimotion 2003/04:U348 (kd) yrkande 31 att EU:s roll som tung samverkanspartner till utvecklingsländerna ställer ökade krav på återhållsamhet i unionens vapenexport. EU:s uppförandekod för vapenexport har haft betydelse, men saknar tvångselement och är därmed enligt Kristdemokraterna ett trubbigt verktyg. Sverige bör enligt motionen arbeta för en ökad harmonisering av reglerna för krigsmaterielexport som ett led i åtgärder för att tillföra EU:s utrikespolitik en tydligare moralisk dimension.

Vänsterpartiet förespråkar i kommittémotion 2003/04:U22 (v) yrkande 1 att EU:s uppförandekod för vapenexport ges en högre status än i dag då den endast utgör en rekommendation till medlemsländerna. Koden bör enligt yrkande 2 vara mer restriktiv eftersom det tolkningsutrymme som finns i denna leder till en benägenhet hos medlemsstater med en restriktiv krigsmaterielpolitik att i praktiken luckra upp sina regler. Om arbetet med en uppförandekod skall vara framgångsrikt måste koden ange minimikrav när det gäller restriktiviteten i krigsmaterielexporten så att de EU-medlemsstater som eftersträvar ännu större återhållsamhet skall kunna genomföra sådana regler, framhåller Vänsterpartiet i yrkande 3.

I partimotion 2003/04:Sj257 (v) yrkande 2 föreslår Vänsterpartiet att Sverige i FN skall ta initiativ till en konferens med uppgift att påbörja utarbetandet av ett internationellt fördrag om restriktioner beträffande vapenexport och vapenhandel. Fördraget bör utformas i enlighet med förslag från Amnesty International i mars 2003 i rapporten A Catalogue of Failures: G 8 Arms Exports and Human Rights Violations.

Sverige bör enligt den enskilda motionen 2003/04:U274 (c) yrkande 4 inom EU verka för gemensamma och restriktiva minimiregler för vapenexport liksom för ökad insyn och effektiv kontroll av regelefterlevnaden.

I den enskilda motionen 2003/04:U24 (mp) yrkande 8 begärs att regeringen skall verka för en entydig och restriktiv tolkning av EU:s uppförandekod för vapenexport. I dag tolkas uppförandekoden enligt motionärerna på helt skilda sätt i olika medlemsstater, beroende på styrkeförhållandet mellan vapenindustri och folkvalda politiker.

Sverige bör enligt den enskilda motionen 2003/04:U319 (mp) yrkandena 1 och 2 ställa sig bakom det utkast till en internationell konvention för en ansvarsfull vapenexport, Framework convention on international arms transfers, som stöds av bl.a. Amnesty International, Oxfam och Saferworld. Den föreslagna konventionen innehåller krav på att vapenexport inte får kränka mänskliga rättigheter och internationell lag samt att exporten inte får ha en negativ effekt på hållbar utveckling, fred och säkerhet. Motionären förespråkar också att Sverige verkar för ett strikt och korrekt genomförande av nationella och internationella riktlinjer och andra överenskommelser avseende krigsmateriel.

Utskottets överväganden

Utskottet noterar med tillfredsställelse att samtliga motioner som rör frågor om europeisk exportkontroll beträffande krigsmateriel har en positiv grundsyn på behovet av europeiskt samarbete när det gäller kontroll av krigsmaterielexport. Moderaterna, Kristdemokraterna och Vänsterpartiet vill enligt sina parti- och kommittémotioner förstärka samarbetet, låt vara med olika utgångspunkter och med varierande inriktning. Detsamma gäller de enskilda motionärerna från Centerpartiet och Miljöpartiet.

De internationella politiska förändringarna i Europa och omvärlden, liksom det svenska EU-medlemskapet, har lett till att en politik har formulerats som tar större hänsyn till de ömsesidiga beroendeförhållanden som växer fram i takt med Sveriges internationella åtaganden och i enlighet med våra nationella intressen. Detta slås fast i direktiven till utredningen om översyn av krigsmateriellagstiftningen där det också konstateras att det internationella samarbetet har medfört större möjligheter att påverka och att åstadkomma ett ansvarsfullt agerande från flera stater, genom bl.a. ökad samsyn, större tydlighet och öppenhet, konvergerande praxis och avtalsbindningar. Utredaren skall mot denna bakgrund undersöka hur regeringens målsättning att verka för största möjliga öppenhet och tydlighet ytterligare skulle kunna främjas. Utskottet välkomnar att det görs en systematisk genomgång med denna inriktning.

I fråga om EU:s uppförandekod för vapenexport har utskottet i betänkande 2003/04:UU3 betonat att det finns ett värde i att verka för att denna vidareutvecklas. Utskottet fann det också angeläget att i arbetet med koden verka för, vilket utskottet inhämtat att regeringen gör, att en samsyn uppnås mellan EU-länderna avseende hur mänskliga rättigheter och utvecklingsfrågor i mottagarländerna kan uppmärksammas vid export av krigsmateriel.

Från Utrikesdepartementet har utskottet erfarit att ministerrådets arbetsgrupp COARM, vilken nämnts ovan, för närvarande bedriver ett arbete för att vidareutveckla uppförandekoden på två områden. Det gäller dels revision av koden, dels frågan om en metod för tolkning av kodens kriterier. Syftet med vidareutvecklingen är detsamma som när koden från början skapades, dvs. att uppnå en ökad konvergens mellan medlemsländerna i deras exportkontrollpo-

litik. Dessutom diskuteras möjligheterna att ge koden högre status och därmed ökad tyngd i medlemsstaternas beslutsfattande.

I fråga om revision av koden kommer under 2004 en mer omfattande genomgång att göras av denna. Revisionen tar sikte på att i koden införliva sådana överenskommelser som gjorts mellan länderna inom exportkontrollområdet, men som ännu inte finns med där. Diverse praktiska, operativa justeringar kommer också att göras för att öka överensstämmelsen mellan koden och andra internationella instrument. Revisionen behandlar däremot *inte* kriterierna i koden, varken vad gäller deras ordalydelse eller hur de skall tolkas.

Vad avser en gemensam metod för tolkning och tillämpning av kodens kriterier har under det irländska ordförandeskapet i ministerrådet första halvåret 2004 ett arbete påbörjats för att undersöka om det finns förutsättningar för att hitta en gemensam metod för tolkning och tillämpning av kodens kriterier. Detta arbete har initierats av Sverige och Storbritannien. En underarbetsgrupp har tillsatts som har börjat med att försöka hitta en gemensam syn på kodens åttonde kriterium, ofta benämnt utvecklingskriteriet. Om en överenskommelse kan nås i COARM om ett sådant gemensamt synsätt förutses arbetet fortsätta med övriga kriterier. Från Utrikesdepartementets sida framhålls att gemensamma metoder för att tolka och tillämpa uppförandekoden inte kommer att frånta länderna deras nationella beslutanderätt vad avser utfärdande av exportlicenser för krigsmateriel. Det skulle däremot leda till större överensstämmelse mellan medlemsstaterna i tillämpningen av kriterierna i uppförandekoden.

I COARM diskuteras också, som nämnts, möjligheterna att och konsekvenserna av att förstärka uppförandekodens status så att medlemsstaterna blir politiskt tydligare bundna av bestämmelserna där.

I anslutning till vad som här redovisats om pågående arbete med att utveckla uppförandekoden vill utskottet framhålla att utredaren av den svenska krigsmateriellagstiftningen skall undersöka möjligheterna att integrera kodens kriterier med de nationella, svenska, riktlinjerna.

I fråga om de i detta sammanhang aktuella motionsförslagen vill utskottet utöver vad som anförts hänvisa till tidigare ställningstaganden i likartade eller motsvarande frågor, däribland i betänkandena 2001/02:UU11 och 2002/03:UU9. Här kan särskilt nämnas att utskottet i det sistnämnda betänkandet betonade att det fäster fortsatt största vikt vid att kunna vidmakthålla en restriktiv nationell exportpolitik och att den nationella beslutanderätten på detta område bör bestå. Utskottet noterar därför med tillfredsställelse att en utgångspunkt för arbetet i översynen av krigsmateriellagstiftningen är att exportkontrollen också fortsättningsvis skall ske efter nationella överväganden genom nationella beslut, men att det där även skall finnas plats för ett hänsynstagande till det tilltagande samarbetet över gränserna i Europa. En annan utgångspunkt är att den svenska traditionellt restriktiva synen på export av krigsmateriel skall upprätthållas.

När det gäller motionsförslaget om en europeisk funktion för samarbete om upphandling av krigsmateriel vill utskottet anföra följande.

Europeiska rådet slog i Thessaloniki i juni 2003 fast att åtgärder skulle vidtas för att under 2004 inrätta ett mellanstatligt organ för utveckling av försvarsresurser, forskning, anskaffning och försvarsmateriel. Samtliga medlemsstater inklusive Sverige stod bakom detta ställningstagande.

Det europeiska konventets förslag om inrättande av en europeisk byrå för försvarsmateriel, forskning och militära resurser behandlades den 12 november 2003 i det sammansatta konstitutions- och utrikesutskottets betänkande 2003/04:KUU1. Det sammansatta utskottet delade regeringens respektive försvarsutskottets uppfattning (yttr. 2003/04:FöU1y) att medlemsstaterna, genom att på frivillighetens grund samordna visst kapacitetsarbete i en försvarsmaterielbyrå, sannolikt kan förbättra sina egna resurser sammantaget och därmed uppnå större kostnadseffektivitet. I utskottsbehandlingen underströks emellertid betydelsen av att Sveriges bi- och multilaterala försvarssamarbete kan fortsätta, t.ex. inom ramen för det s.k. sexnationssamarbetet samt med de nordiska länderna, vilket riksdagen redan hade ställt sig bakom. Det sågs också som angeläget att Sverige kan fortsätta sitt samarbete med USA och andra länder utanför Europa. Regeringens utgångspunkt att byråns närmare uppgifter m.m. inte bör detaljregleras i fördraget tillstyrktes i utskottsbehandlingen. Riksdagen beslutade i enlighet med det sammansatta utskottets förslag (rskr. 2003/04:57).

Syftet med den europeiska kapacitets- och försvarsmaterielbyrån (EDA), som kommer att stå under rådets myndighet och vara öppen för deltagande av alla medlemsstater, är enligt ett enhälligt beslut av rådet (GAERC) den 17 november 2003 att

- utveckla militär förmåga på krishanteringsområdet,
- främja och utveckla europeiskt materielsamarbete,
- stärka den europeiska försvarsindustriella och teknologiska basen,
- skapa en konkurrenskraftig europeisk marknad för försvarsmateriel samt
- främja forskning – i samverkan med Gemenskapens forskningsaktiviteter när det lämpligen kan ske – i syfte att uppnå ledarställning på strategiska teknologiområden för framtida förmåga inom försvar och säkerhet och för att därigenom stärka de europeiska industriella möjligheterna på detta område.

Utskottet har erfårit att en särskild grupp, Agency Establishment Team, som under ministerrådet förbereder inrättandet av byrån, senast den 30 april 2004 skall redovisa förslag om finansiella, juridiska och administrativa frågor avseende inrättandet av byrån. Förslaget skall också omfatta frågor om bl.a. struktur och organisation liksom ett utkast till operationellt program avseende militär förmågeutveckling, materielsamarbete, stärkandet av den försvarsindustriella och teknologiska basen, skapandet av en konkurrenskraftig europeisk marknad för försvarsmateriel och främjandet av forskning samt en närmare tidtabell och beskrivning för inrättandet av byrån.

I detta sammanhang kan utskottet också nämna att en grönbok om gemensam europeisk upphandling av försvarsmateriel för närvarande utarbetas inom kommissionen. Utskottet förutsätter att grönboken på sedvanligt sätt kommer att bli föremål för en bred debatt och ett öppet remissförfarande.

Som framgått förespråkas i en motion att Sverige skall initiera en konferens för att påbörja arbetet med ett internationellt fördrag om restriktioner mot vapenhandel och i en annan motion att Sverige skall ställa sig bakom utkastet till en internationell konvention för en ansvarsfull vapenexport, Framework convention on international arms transfers.

När det gäller den sistnämnda motionen konstaterar utskottet att frågeställningen den 15 oktober 2003 belystes av statsrådet Gunnar Lund i ett svar på fråga 2003/04:63 i riksdagen. Enligt statsrådet Lund delar regeringen den målsättning som kommer till uttryck i förslaget till konvention, liksom de principer om begränsning av export av krigsmateriel som lyfts fram. Av svaret framgår också att regeringen bedömer att det mest realistiska sättet att fortsätta det inledda arbetet är att driva de aktuella frågorna inom olika forum i FN-systemet, inom exportkontrollregimen Wassenaar och i EU-samarbetet i former som närmare beskrivs i det skriftliga svaret. Samtidigt understryker regeringen den viktiga roll som initiativtagarna till Framework convention spelar genom att skapa offentlig debatt och utöva påtryckningar på regeringar och internationella organisationer för att stärka existerande regelverk. Utskottet delar den uppfattning som framförts i det skriftliga svaret och vill, i fråga om ett svenskt initiativ till fördrag om kontroll av vapenhandel, framhålla vikten av att Sverige engagerat och målmedvetet fortsätter att verka för största möjliga öppenhet och tydlighet i det internationella samarbetet rörande vapenexport. Utskottet välkomnar, som framgått, att de närmare formerna för detta nu utreds.

Med vad som ovan anförts anser utskottet att de frågor som motionerna väckt är besvarade och avstyrker därmed motionerna 2003/04:U22 (v) yrkandena 1–3, 2003/04:U24 (mp) yrkande 8, 2003/04:U256 (m) yrkandena 10 och 11, 2003/04:U274 (c) yrkande 4, 2003/04:U319 (mp) yrkandena 1 och 2, 2003/04:U348 (kd) yrkande 31 och 2003/04:Sf257 (v) yrkande 2.

Konsekvensanalyser

Motion

I den enskilda motionen 2003/04:U24 (mp) yrkandena 1 och 2 hävdas att militära utvecklingsprojekt nästan undantagslöst förutsätter vapenexport i ett senare skede för att projektet skall gå ihop ekonomiskt. Det görs dock aldrig någon analys av hur stor vapenexport som erfordras eller av vilka köparna kan tänkas vara. Sådana konsekvensanalyser borde göras, anser motionärerna.

I motionen tas också upp sysselsättningseffekterna av militär produktion. Motionärerna menar att den genom att vara högteknologisk och extremt kapi-

talintensiv ger förhållandevis få arbetstillfällen till mycket höga kostnader. Om motsvarande skattemedel skulle satsas inom i stort sett vilken annan sektor som helst skulle betydligt fler arbetstillfällen skapas. Motionärerna anser att den militära sektorn och vapenexporten på detta sätt bidrar till arbetslöshet och begär i *yrkande 3* att det i samband med varje vapenexportaffär görs en analys av hur många arbetstillfällen i Sverige som troligtvis kommer att gå förlorade. Motionärerna begär i *yrkande 4* offentliggörande av innehållet i varje motköpsaffär som görs i samband med vapenexport.

Utskottets överväganden

Utskottet vill inledningsvis slå fast att det finns en rad försvars-, utrikes- och säkerhetspolitiska skäl för att upprätthålla en inhemsk försvarsindustriell förmåga. I anslutning till bl.a. försvarspolitiska beslut har understrukits betydelsen av att vi i Sverige inom utvalda områden behåller försvarspolitiskt viktig kompetens inom industrin för att dels bidra till en säker materieförsörjning, dels upprätthålla förmågan till långsiktig utveckling inom försvarsindustrin.

Inom Försvarsberedningen förbereds för närvarande en rapport som beräknas bli publicerad den 1 juni 2004. Där kommer beredningen att presentera sin syn på ett antal säkerhets- och försvarspolitiska frågor, däribland det framtida personal- och materielbehovet inom försvaret. Som underlag för Försvarsberedningens ställningstaganden har Försvarsmakten den 28 februari 2004 till regeringen överlämnat underlag som bl.a. innefattar konsekvensbeskrivningar av fyra alternativa nivåer på den framtida försvarsbudgeten. Samtliga alternativ innebär enligt den bedömning som gjorts i rapporten betydande konsekvenser såväl när det gäller försvarets framtida insatsorganisation som i fråga om personal- och materielbehov. Den 30 april 2004 skall Försvarsmakten överlämna kompletterande underlag för det kommande försvarsbeslutet till regeringen. I september 2004 avser regeringen att överlämna en proposition till riksdagen med förslag till nytt försvarsbeslut för perioden 2005–2007.

Utskottet konstaterar mot denna bakgrund att effekterna för svensk försvarsindustri kan komma att bli stora till följd av det beredningsarbete som nu pågår. När det gäller sysselsättningseffekter och svensk militär produktion vill utskottet peka på att Försvarsberedningen i sin rapport (Ds 2003:34) Vårt militära försvar – vilja och vägval hävdade att utgångspunkten för materieförsörjningen är Försvarsmaktens operativa behov nationellt och internationellt i olika tidsperspektiv.

När det gäller frågan om analyser av sysselsättningseffekter av vapenexportaffärer är utskottet tveksamt till möjligheterna att kunna uppskatta hur många arbetstillfällen som eventuellt skulle kunna gå förlorade i en helt annan bransch till följd av en exportorder rörande krigsmateriel. Av motionen framgår inte heller vem som skulle genomföra en sådan analys och i vilket skede den skulle utföras.

I fråga om s.k. motköpsaffärer bedömer utskottet att sådana frågor blir behandlade inom ramen för den materieförsörjningsstrategi som har aviserats. Något uttalande om motköpsaffärer från riksdagens sida behövs därför inte.

Med hänvisning till pågående beredningsarbete och vad som i övrigt anförts ovan anser utskottet att de frågor som motionen väckt är besvarade och avstyrker därmed motion 2003/04:U24 (mp) yrkandena 1–4.

Avslutningsvis föreslår utskottet att regeringens skrivelse 2003/04:114 Strategisk exportkontroll 2003 – Krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden läggs till handlingarna.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i respektive reservation.

1. Utredningsarbete (punkt 1) (kd)

av Holger Gustafsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:U23 och avslår motionerna 2003/04:U22 yrkandena 4–6, 2003/04:U24 yrkandena 5–7, 2003/04:U274 yrkandena 3 och 5 samt 2003/04:U293.

Ställningstagande

Två utgångspunkter skall gälla för bedömningen av den svenska vapenproduktionen och exporten. För det första skall Sverige, som en följd av försvarets uppgifter, ha en inhemsk försvarsindustri. Detta förutsätter viss export. För det andra skall svensk vapenexport omgärdas av noggrann kontroll och begränsas och endast gå till demokratiska stater. Export skall inte gå till offensivt krigförande länder, till stater där det förekommer systematiska kränkningar av de mänskliga rättigheterna eller till fattiga länder där vapenexporten hindrar utveckling.

De regler som omgärdar den svenska exporten av vapen och produkter med flera användningsområden är koncisa. Däremot tolkas regelverket flexibelt och det finns en risk för att regeringen kontinuerligt tänjer på MR-kriterierna, dvs. de kriterier som anger när tillstånd till vapenexport med hänsyn till den aktuella statens respekt för mänskliga rättigheter kan beviljas eller inte beviljas.

Direktivet för utredningen om Sveriges krigsmateriellagstiftning bör mot denna bakgrund kompletteras så att översynen innefattar en noggrann utvärdering av exporten med hänsyn till möjligheterna att förverkliga målen för den svenska politiken för global utveckling samt resulterar i att de s.k. MR-kriterierna tillämpas med strikt konsekvens.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2003/04:U23.

2. Utredningsarbete (punkt 1) (v)

av Alice Åström (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:U22 yrkandena 4–6 och avslår motionerna 2003/04:U23, 2003/04:U24 yrkandena 5–7, 2003/04:U274 yrkandena 3 och 5 och 2003/04:U293.

Ställningstagande

Under det gångna året har krigsmateriel för ett sammanlagt värde av mer än 1,2 miljarder kronor sålts till de länder som i Irak deltagit i ett krig som stred mot internationell lag.

Bara fem veckor före Irakkriget utbrött fick Storbritannien av Sverige låna fyra radaranläggningar av typen Arthur, hämtade ur den svenska försvarsmaktens förråd. Anläggningarna används för att snabbt lokalisera fientligt artilleri. Detta skedde trots att det innan Irakkriget bröt ut torde ha stått utom allt tvivel för omvärlden att faran för krig var överhängande och att risken var stor att USA och dess allierade skulle gå till anfall utan en FN-sanktion.

Att exporten och utlåningen fortsatte i denna situation står i tydlig motsättning till vad som anges i regeringens skrivelse (skr. 2003/04:114 s. 10) om att ”tillstånd till export inte bör ges till stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, en stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller en stat som har inre väpnade oroligheter”.

Den myndighet som har att hantera frågor om krigsmaterielexport, Inspektionen för strategiska produkter (ISP), hänsköt emellertid inte frågan om export av Arthuranläggningarna till regeringen för avgörande, trots de många betydelsefulla och delikata komplikationer av principiell art som förelåg.

I nu gällande instruktion för ISP står det inte, som det tidigare gjorde, att ISP i principiella frågor *bör* överlämna frågan till regeringen. Det står i stället att myndigheten *skall* överlämna frågan till regeringen, vilket alltså inte skett i det aktuella fallet. Detta beror antingen på att ISP inte observerat förändringen i instruktionen, på att man varit för valhänt i hanteringen av frågan eller på att myndigheten inte ansett exporten av Arthuranläggningarna vara av principiell vikt och därför inte ansett sig behöva överlämna frågan om dem till regeringen för avgörande.

Vid det sistnämnda alternativet blir frågan: Vad är av principiell vikt? Och vem avgör det? Svaret är uppenbarligen att ISP också i ytterligt politiskt känsliga situationer får avgöra vad som är principiellt viktigt eller inte. I slutändan är det alltså tjänstemän vid ISP som styr den svenska krigsmaterielpolitiken, inte politiska instanser.

Detta är otillfredsställande eftersom det innebär att det, trots att Exportkontrollrådet inrättats, inte finns någon *politiskt* ansvarig för detta viktiga område i svensk utrikespolitik.

Mot denna bakgrund bör utredningen om krigsmateriellagstiftningen få tilläggsdirektiv om att bringa klarhet i vad som är av principiell vikt och vem som avgör det liksom om det politiska ansvaret för svensk krigsmaterielexport.

Dubbelmoral har länge kännetecknat svensk politik rörande krigsmaterielexport. Av regeringsskrivelsen framgår att Sverige exporterar krigsmateriel till en rad länder där det begås brott mot mänskliga rättigheter: USA, Brasilien, Förenade Arabemiraten, Indien, Indonesien, Malaysia, Mexiko, Oman, Pakistan, Ryssland, Saudiarabien, Singapore, Thailand, Tunisien och Turkiet. Detta sker trots att regeringen i sin skrivelse förklarar att ”förekomsten av kränkningar av de mänskliga rättigheterna tidigare endast behövde beaktas om materielen i sig kunde användas för att kränka mänskliga rättigheter. I detta avseende skiljer sig Sverige från vissa andra EU-länder.” Verkligheten visar att så inte är fallet.

Samstämmighet måste upprättas mellan den svenska politiken för global utveckling och politiken för krigsmaterielexport. Likaså bör ett demokratikriterium införas i ett framtida förbättrat regelverk för den svenska krigsmaterieexporten. För detta behövs ett tilläggsdirektiv till utredningen om krigsmateriellagstiftningen.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2003/04:U22 yrkandena 4–6.

3. Utredningsarbete (punkt 1) (mp)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:U24 yrkandena 5–7 och avslår motionerna 2003/04:U22 yrkandena 4–6, 2003/04:U23, 2003/04:U274 yrkandena 3 och 5 och 2003/04:U293.

Ställningstagande

Svensk export av vapen till länder med stor fattigdom måste föregås av en problematiserande och systematisk granskning av de risker som export till sådana länder innebär i fråga om främjande av de mänskliga rättigheterna och bekämpande av fattigdom utifrån de fattiga människornas situation. Om det finns en risk för att svensk vapenexport försvårar främjandet av de mänskliga rättigheterna och fattigdomsbekämpningen skall export inte tillåtas. Fattigdomsbekämpningen skall ha större tyngd än vapenindustrins vinstintresse.

Sverige har exporterat krigsmaterial för strid till länder som exempelvis Indien och Pakistan, vilka är involverade i en av världens farligaste konflikter, Sydafrika, som har i runda tal fem miljoner hivsmittade invånare och Turkiet, ett land som både är i väpnad konflikt med delar av sin befolkning och som dessutom kritiseras för brott mot de mänskliga rättigheterna. Förra året pågick även vapenhandel med USA och Storbritannien, trots att Irakkriget var en realitet. I framtiden måste Sverige ta en ledande roll för nedrustning då rustning leder till konflikter och i grunden står i motsatsställning till såväl arbetet för att uppnå FN:s millenniemål och främjandet av de mänskliga rättigheterna som till den svenska politiken för global utveckling.

Det är uppenbart att det finns brister när det gäller de svenska myndigheternas förmåga att hantera målkonflikterna i vapenexportpolitiken, trots att Sverige i förhållande till landets storlek är en av världens ledande vapenexportörer. Sveriges framtida ledande roll när det gäller nedrustning bör avse inte bara massförstörelsevapen och lätta vapen utan även konventionella vapen som luftvärn och attackflygplan. Svenska exportbehov kan inte överflygla fattiga länders behov av hållbar och rättvis utveckling när det i stället borde råda samstämmighet mellan målen för den svenska politiken för global utveckling och politiken avseende krigsmaterielexport. Det är hög tid för en sådan kursändring.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2003/04:U24 yrkandena 5–7.

4. Regeltillämpning m.m. (punkt 2) (v)

av Alice Åström (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:U22 yrkande 7 och 2003/04:Sf257 yrkande 1 samt avslår motionerna 2003/04:U264 yrkande 2 och 2003/04:N331 yrkande 4.

Ställningstagande

I den statistik som redovisas av regeringen i den årliga skrivelsen om krigsmaterielexport skiljer man på Krigsmateriel för strid och Övrig krigsmateriel. Kategorierna definieras på följande sätt: ”Krigsmateriel för strid är materiel med förstörelsebringande verkan inklusive sikten för sådana materiel samt materiel för eldledning”, medan Övrig krigsmateriel anges vara ”delar och komponenter till krigsmateriel för strid samt materiel som ej har direkt förstörelsebringande verkan i en stridssituation”.

Formuleringen ger sken av att Övrig krigsmateriel är mindre förstörelsebringande än Krigsmateriel för strid. Så är det knappast i verkligheten. En

stridsvagn utan fungerande kanonrör är lika oduglig som en bil utan hjul. Men kanonröret ensamt är ofarligt så länge det inte monterats på stridsvagnen.

Uppdelningen i de ovannämnda materielkategorierna är illusorisk, förvirrande och ger starkt intryck av inkonsekvens. Till detta kommer att bestämmelserna när det gäller export av Övrig krigsmateriel är mindre restriktiva än de som gäller för Krigsmateriel för strid. Om man ändrar rubriceringen från Krigsmateriel för strid till Övrig krigsmateriel gäller inte längre de hårdare restriktionerna. Enligt pressuppgifter kan affärer med övrig krigsmateriel glida över i affärer med krigsmateriel för strid utan större politisk debatt. Så har exempelvis skett i fråga om export till Förenade Arabemiraten, ett land som kritiserats hårt av UD.

För att undvika den här typen av missförstånd och möjligheten att manipulera med kategoriseringen bör de regler som gäller för Krigsmateriel för strid också gälla för Övrig krigsmateriel.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motionerna 2003/04:U22 yrkande 7 och 2003/04:Sf257 yrkande 1.

5. Regeltillämpning m.m. (punkt 2) (mp)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:N331 yrkande 4 och avslår motionerna 2003/04:U22 yrkande 7, 2003/04:U264 yrkande 2 och 2003/04:Sf257 yrkande 1.

Ställningstagande

När företag exporterar eller etablerar sig utomlands kan de få stöd av svenska staten genom exportkreditgarantier – oavsett om produkten eller verksamheten bidrar till eller motverkar en hållbar utveckling. Svenska staten backar på detta sätt ibland upp skadlig verksamhet i andra länder med svenska skattepengar som säkerhet. Det ställs varken några bindande miljökrav eller tas någon hänsyn till om skuldbördan ökar för redan skuldsatta länder. Inte heller görs någon analys av om exportkrediterna bidrar till eller motverkar uppfyllandet av millennieutvecklingsmålen med deras inriktning på att utrota fattigdom och hunger.

Exportkreditgivningen bör integreras i den nya samlade svenska politiken för global utveckling. Som en konsekvens av detta bör exportkrediter via Exportkreditnämnden inte kunna lämnas för export av krigsmateriel.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2003/04:N331 yrkande 4.

6. Lätta vapen (punkt 3) (mp)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:U320 yrkandena 1 och 2 och avslår motionerna 2002/03:U280 yrkande 5 och 2003/04:U350 yrkande 3.

Ställningstagande

I den årliga krigsmaterielskrivelsen från regeringen saknas numera en formulering som tidigare brukade återfinnas där: ”Sverige arbetar tillsammans med andra länder för verkningsfulla åtgärder mot spridningen och användningen av lätta vapen”. I stället står det i skrivelsen att lätta vapen spelar en ”mycket marginell roll i den svenska exporten”. Detta grundas på att Sverige under de två senaste åren inte exporterat några finkalibriga militära handeldvapen, den enligt regeringen viktigaste delen av begreppet *lätta vapen*. Det finns dock anledning att framhålla att Sverige exporterar bärbara pansarvärnsvapen.

En översyn bör göras av hur exporten av lätta vapen kan göras mer restriktiv, exempelvis genom införande av ytterligare en krigsmaterielkategori, *Krigsmateriel för närstrid*. Vidare bör informationen utökas om exporten av lätta vapen i regeringens årliga skrivelse om vapenexportkontrollen.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2003/04:U320 yrkandena 1 och 2.

7. Europeiska exportkontrollregler och internationellt samarbete (punkt 4) (m)

av Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Ewa Björling (m) och Björn Hamilton (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:U256 yrkandena 10 och 11 och avslår motionerna 2003/04:U22 yrkandena 1–3, 2003/04:U24 yrkande 8, 2003/04:U274 yrkande 4, 2003/04:U319 yrkandena 1 och 2, 2003/04:U348 yrkande 31 och 2003/04:Sf257 yrkande 2.

Ställningstagande

Sverige måste driva på utvecklingen av det pågående samarbetet inom bl.a. EU så att detta leder till gemensamma regler för export av krigsmateriel och

strategiska produkter, vilka i snabbt ökande grad utvecklas och produceras gemensamt i flera länder.

EU:s uppförandekod för vapenexport utgör ett första steg på vägen mot gemensamma exportkontrollregler inom unionen. Nästa steg, att utveckla verkligt gemensamma exportregler, kommer att ta åtskilliga år. Arbetet med detta måste inledas redan nu liksom arbetet med att bygga upp en för EU-länderna gemensam myndighet för tillsyn och export av krigsmateriel och strategiska produkter.

Det pågående mellanstatliga samarbetet inom försvarsmaterielområdet är värdefullt och bör fördjupas och utvidgas. Därför välkomnar vi även en europeisk funktion för samarbete om upphandling av krigsmateriel.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2003/04:U256 yrkandena 10 och 11.

8. Europeiska exportkontrollregler och internationellt samarbete (punkt 4) (kd)

av Holger Gustafsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:U348 yrkande 31 och avslår motionerna 2003/04:U22 yrkandena 1–3, 2003/04:U24 yrkande 8, 2003/04:U256 yrkandena 10 och 11, 2003/04:U274 yrkande 4, 2003/04:U319 yrkandena 1 och 2 och 2003/04:Sf257 yrkande 2.

Ställningstagande

EU bör som tung samverkanspartner till utvecklingsländerna ställa ökade krav på att de fattiga länderna minskar sina militära utgifter till förmån för ökade sociala investeringar inom bl.a. utbildning och hälso- och sjukvård. En sådan politik ställer även ökade krav på återhållsamhet i EU:s vapenexport. EU:s uppförandekod för vapenexport har viss betydelse men saknar tvångselement och är därmed ett trubbigt verktyg. Sverige bör, som ett led i insatser för att tillföra EU:s utrikespolitik en tydligare moralisk dimension, arbeta för en ökad harmonisering inom unionen av reglerna för krigsmaterielexport.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2003/04:U348 yrkande 31.

9. Europeiska exportkontrollregler och internationellt samarbete (punkt 4) (v)

av Alice Åström (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:U22 yrkandena 1–3 och 2003/04:Sf257 yrkande 2 och avslår motionerna 2003/04:U24 yrkande 8, 2003/04:U256 yrkandena 10 och 11, 2003/04:U274 yrkande 4, 2003/04:U319 yrkandena 1 och 2 och 2003/04:U348 yrkande 31.

Ställningstagande

Inom EU har varje medlemsstat sina egna regler när det gäller krigsmateriel-export. EU har dock en uppförandekod för vapenexport. Vad som föreskrivs i denna är emellertid svårtolkat och tånjbart och har endast status av rekommendation. Uppförandekoden bör därför ges en högre status än den har i dag.

En gemensam uppförandekod inom EU ger större tolkningsmöjligheter och skapar en benägenhet att i praktiken luckra upp de föreskrifter som gäller i länder med en restriktiv krigsmaterielexportpolitik. Uppförandekoden bör därför få en mer restriktiv utformning än vad den har i dag och bör innehålla minimikrav när det gäller restriktiviteten i krigsmaterielexporten. De medlemsländer i EU som eftersträvar en ännu större restriktivitet skall kunna förverkliga detta för egen del.

När det gäller internationellt samarbete kring kontroll av vapenhandel bör Sverige i FN initiera en konferens som skall påbörja arbetet med att utforma ett internationellt fördrag om restriktioner i vapenexport och vapenhandel. Detta bör ske i enlighet med ett förslag som lagts fram av Amnesty International.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motionerna 2003/04:U22 yrkandena 1–3 och 2003/04:Sf257 yrkande 2.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

2003/04:114 Strategisk exportkontroll 2003 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden.

Följdmotioner

2003/04:U22 av Berit Jóhannesson m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att EU:s uppförandekod borde ges en högre status än att endast utgöra en rekommendation för medlemsländerna.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att EU:s uppförandekod bör vara än mer restriktiv än vad den är i dag.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att EU:s uppförandekod skall utgöra minimikrav när det gäller restriktiviteten i krigsmaterielexporten så att länder inom EU som eftersträvar en ännu större restriktivitet skall kunna förverkliga en sådan för egen del.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tilläggsdirektiv bör ges till den utredning som arbetar med det svenska regelverket för krigsmaterielexporten så att klarhet om vad som är av principiell vikt och vem som avgör detta skapas, på det att klarhet också skapas när det gäller det politiska ansvaret för den svenska krigsmaterielexporten.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tilläggsdirektiv bör ges till utredningen om regelverk för krigsmaterielexporten så att utredningen också får till uppgift att utforma ett regelverk som innebär koherens mellan krigsmaterieexportpolitiken och utvecklingspolitiken.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i tilläggsdirektiv till den nu pågående utredningen om regelverket för den svenska krigsmaterielexporten ett demokratikriterium bör ingå som en del i och precisering av uppgiften ”att ytterligare reglera olika former av tillhandahållande av krigsmateriel”.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regelverket för Krigsmateriel för strid också skall gälla Övrig krigsmateriel.

2003/04:U23 av Holger Gustafsson m.fl. (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tilläggsdirektiv för att samordna vapenexporten med den svenska politiken för global utveckling.

2003/04:U24 av Lars Ångström och Lotta N Hedström (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att det görs en analys av hur mycket vapenexport ett nytt materielprojekt förutsätter.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att det görs en analys av vilka regimer som kan antas vara möjliga köpare av ett nytt materielprojekt.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att det i samband med varje vapenexportaffär görs en analys av hur många arbetstillfällen i Sverige som troligtvis kommer att gå förlorade.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att innehållet i varje motköpsaffär görs offentligt.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att fattigdomsutvecklingen vägs in i vapenexportbeslut och då fattigdomsbekämpning försvåras genom krigsmaterielexport denna sätts högre än vapenindustrins vinstintresse.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att det utvecklas tydliga kriterier för mänskliga rättigheter för vapenexporten.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att riksdagens riktlinjer skall gälla lika för alla stater.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att regeringen verkar för en entydig och restriktiv tolkning av EU:s code of conduct.

Motion från allmänna motionstiden 2002/03

2002/03:U280 av Holger Gustafsson m.fl. (kd):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att få vapenproduktion och illegal handel med lätta vapen under kontroll.

Motioner från allmänna motionstiden 2003/04

2003/04:U256 av Bo Lundgren m.fl. (m):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att välkomna en europeisk funktion för samarbete om upphandling av krigsmateriel.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om gemensamma europeiska regler för, och kontroll av export av krigsmateriel och strategiska produkter.

2003/04:U264 av Lotta N Hedström m.fl. (mp, fp, v):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall stoppa all vapenexport till Indonesien.

2003/04:U274 av Annika Qarlsso (c):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att riktlinjerna för svensk vapenexport måste utredas och samordnas med Sveriges övriga intentioner och strävanden på området.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige inom EU bör verka för gemensamma och restriktiva minimikrav för vapenexporten.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att riktlinjerna för svensk vapenexport regleras så att vapenexport inte tillåts om det försvårar arbetet för mänskliga rättigheter och mot fattigdom.

2003/04:U293 av Johan Andersson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av om den politik för utförsel av krigsmateriel som bedrivs i dag är förenlig med de lagar och riktlinjer som finns.

2003/04:U319 av Lars Ångström (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör ansluta sig till den s.k. Framework convention on international arms transfers samt verka för dess spridning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall verka för att implementeringen av nationella och internationella riktlinjer för krigsmateriel tolkas på ett strikt och korrekt sätt.

2003/04:U320 av Lars Ångström (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en översyn bör göras över hur exporten av lätta vapen kan

göras mer restriktiv, exempelvis genom en ytterligare krigsmaterielkategori – Krigsmateriel för närstrid.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att informationen om exporten av lätta vapen skall utökas i regeringens skrivelse.

2003/04:U348 av Alf Svensson m.fl. (kd):

31. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör arbeta för en ökad harmonisering av reglerna för krigsmaterielexport på EU-nivå.

2003/04:U350 av Holger Gustafsson m.fl. (kd):

3. Riksdagen begär att regeringen snarast möjligt inkommer med en klagörande utredning som behandlar innehav och försäljning av illegala lätta vapen i Sverige och EU.

2003/04:Sf257 av Ulla Hoffmann m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett omedelbart stopp för svensk vapenexport till länder där grova kränkningar av mänskliga rättigheter äger rum.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett svenskt initiativ i FN till en konferens för att påbörja arbetet med ett internationellt fördrag om restriktioner i vapenexport och vapenhandel.

2003/04:N331 av Lotta N Hedström m.fl. (mp):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att exportkrediter via EKN inte skall kunna utgå för export av krigsmateriel.